

enim hominis in intellectu non est homo: nam & Philosophus dicit III. de Anima text. xxxviii. *Lapis non est in anima, sed quod species lapidis.* Imago autem alicujus rei quæ eandem naturam habet cum re cujus est imago, est sicut filius Regis, in quo imago patris apparet, & est ejusdem naturæ cum ipso. Ostensum est autem quod verbum Dei est imago dicentis quantum ad ipsam ejus essentiam, & quod in eadem natura cum dicente communicat. Relinquitur ergo quod verbum Dei non solum sit imago, sed etiam filius: non enim sic esse imaginem alicujus, ut ejusdem naturæ cum illo sit, in aliquo invenitur qui filius dici non possit, dummodo hoc in viventibus accipiatur: nam quod procedit ex aliquo vivente in similitudinem speciei, dicitur filius ejus. Hinc est quod in Psalm. 11. 7. dicitur: *Domini dixit ad me: Filius meus es tu.*

Rursus considerandum est, quod cum in qualibet natura processio filii à parte sit naturalis, ex quo verbum Dei filius Dei dicitur, oportet quod naturaliter generetur, & à patre procedat: & hoc quidem supradictis convenit, ut ex his quæ in intellectu nostro accidunt, perspicitur potest. Intellectus enim noster aliqua naturaliter cognoscit, sicut prima intelligibilia principia: quorum intelligibiles conceptiones, quæ verba interiora dicuntur, naturaliter in ipso existunt, & ex eo procedunt. Sunt etiam quædam intelligibilia quæ non naturaliter intellectus noster cognoscit, sed in eorum cognitionem ratiocinando pertingit: & horum conceptiones in intellectu nostro naturaliter non existunt, sed cum studio quæruntur. Manifestum est autem quod Deus se ipsum naturaliter intelligit, sicut & naturaliter est: suum enim intelligere est suum esse, ut in primo Lib. cap. xlv. probatum est. Verbum igitur Dei se ipsum intelligentis naturaliter ab ipso procedit: & cum verbum Dei sit ejusdem naturæ cum Deo dicente, & sit similitudo ipsius; sequitur quod hic naturalis processus sit in similitudinem ejus à quo est processio cum identitate naturæ. Hæc est autem veræ generationis ratio in rebus viventibus quod id quod generatur, à generante procedat ut similitudo ipsius, & ejusdem naturæ cum ipso. Est ergo verbum Dei genitum vere à Deo dicente; & ejus processio, generatio, vel nativitas dici potest. Hinc est quod in Psalm. 11. 7. dicitur: *Ego hodie genui te*, id est in æternitate, quæ semper est præsens, & nulla est in ea ratio præteriti, & futuri.

Unde patet falsum esse quod Ariani dixerunt, quod pater genuit filium voluntate: quæ enim voluntarie fiunt, non naturalia sunt. Quia vero non minus est quod Deus de se ipso intelligit, quam quod in ipso est (alias non intelligeret se ipsum perfecte, nec suum esse esset suum intelligere) oportet verbum Dei Deo esse essentielle. Hoc autem est filius Dei. Est igitur filius Dei patri essentialis. Hoc etiam hinc manifestum est quod filius Dei, quum sit verus filius, habet speciem & naturam patris. Cuilibet autem naturæ determinata quantitas debetur: unde etiam apud nos filius ad æqualitatem patris perducitur in fine generationis, & augmenti, nisi aliquis defectus appareat propter materiam indispositam, & propter debilitatem virtutis activæ in generatione. Et quidem quod à principio filius nascatur minor patre, contingit ex hoc quod animalis generatio procedit de potentia ad actum, & paulatim ducitur de imperfectione ad perfectionem. Nihil autem horum est possibile in divina generatione accidere: quia generatio divina non est ex materia, nec per exitum de potentia in actum, nec virtus Dei generantis potest esse deficiens,

cum sit infinita. Oportet igitur filium Dei patri esse æqualem. Item si filius sit patri inæqualis, oportet aliam numero esse magnitudinem patris, & filii: nam eadem numero quantitas non potest se ipsa esse major & minor. Divina autem magnitudo non est aliud quam ejus essentia, ut in primo Libro cap. xxiii. & xxiiii. apparet. Erit igitur alia numero essentia patris, & filii: cujus contrarium supra ostensum est. Oportet igitur dicere filium patri esse æqualem. Hinc est quod Joan. v. 18. dicitur, quod Jesus *patrem suum dicebat Deum, æqualem se Deo faciens*: & Philip. 1. 6. dicitur, quod *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.*

Considerandum etiam, quod id quod generatur, quamdiu in generante manet, dicitur esse conceptum. Verbum autem Dei ita est à Deo genitum, quod tamen ab ipso non recedit, sed in eo manet, ut ex superioribus patet. Recte ergo verbum Dei potest dici à Deo conceptum. Hinc est quod Proverb. viii. 24. Dei sapientia dicit: *Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram.*

Est autem differentia inter conceptionem verbi Dei, & materialem conceptionem quæ apud nos in animalibus invenitur. Nam proles quamdiu concepta est, & in utero clauditur, nondum habet ultimam perfectionem, ut per se subsistat, à generante secundum locum diversa: unde oportet quod in corporali generatione animalium aliud sit genitæ proles conceptio, atque aliud partus ipsius, secundum quem etiam loco separatur proles genita à generante, ab utero generantis egrediens. Verbum autem Dei in ipso Deo dicente existens, est perfectum in se subsistens, distinctum à Deo dicente: non enim expectatur ibi localis distinctio, si sola relatione distinguuntur, ut dictum est. Idem est ergo in generatione verbi Dei & conceptio, & partus: & ideo postquam ex ore Sapientie dictum est Prov. viii. 24. *Ego jam concepta eram*: post pauca subditur: *Ante colles ego parturiebar.* Sed quia conceptio, & partus in rebus corporalibus cum motu sunt, & ideo oportet in eis quamdam successionem esse; cum conceptionis terminus sit esse concepti in concipiente, terminus autem partus sit esse ejus qui parturitur, distinctum à pariente: necesse est igitur in corporalibus quod id quod concipitur, nondum sit; & id quod parturitur, in parturiendo non sit à parturiente distinctum. Conceptio autem, & partus intelligibilis verbi non est cum motu nec cum successione: unde simul dum concipitur, est; & simul dum parturitur, distinctum est; sicut quod illuminatur, simul dum illuminatur, illuminatum est, eo quod in illuminatione nulla successio est. Et cum hoc inveniat in intelligibili verbo nostro, multo magis competit verbo Dei: non solum quia intelligibilis conceptio, & partus est, sed quia in æternitate existit utrumque, in qua prius, & posterius esse non possunt. Hinc est quod postquam ex ore Sapientie dictum est: *Ante colles ego parturiebar*: ne intelligeretur quod dum parturiretur, non esset, subditur: *Quando preparabat celos, aderam*: ut sic cum in generatione animalium prius aliquid concipitur, deinde parturiatur, & deinde conveniat sibi adesse parturienti quasi sibi consociatum, nec ab eo distinctum; hæc omnia in divina generatione simul esse intelligantur: nam verbum Dei simul concipitur, parturitur, & adest. Et quia quod parturitur, ex utero procedit; sicut generatio verbi Dei ad insinuandam perfectam distinctionem ejus à generante, dicitur partus; simili ratione dicitur generatio ex utero, secundum illud Psalm. cix. 3. *Ex utero ante luciferum genui te.*

Quia

Quia tamen non est talis distinctio verbi à dicente, quæ impediat verbum esse in dicente, ut ex dictis patet; sicut ad insinuandam distinctionem verbi, dicitur parturiri, vel ex utero genitum esse; ita ad ostendendum quod talis distinctio non excludit verbum esse in dicente, dicitur Joannis 1. quod est in sinu patris.

Attendendum autem, quod generatio carnalis animalium perficitur per virtutem activam, & passivam: & ab activa quidem virtute dicitur pater, à passiva vero dicitur mater: unde eorum quæ ad generationem proles requiruntur, quædam conveniunt patri, & quædam conveniunt matri: dare enim naturam & speciem proli, competit patri; concipere autem, & parturire, competit matri tamquam patienti, & recipienti. Cum autem processio verbi secundum hoc dicta sit esse, quod Deus se ipsum intelligit; ipsum autem divinum intelligere non est per aliquam virtutem passivam, sed quasi activam, quia intellectus divinus non est in potentia, sed in actu tantum: ideo in generatione verbi Dei non competit hoc ratione matris, sed solum patris. Unde quæ in generatione carnali distinctim patri, & matri conveniunt, omnia in generatione verbi patri attribuuntur in saceris Scripturis: dicitur enim pater & dare filio vitam, & concipere, & parturire.

CAPUT XII.

Quomodo filius Dei dicatur Dei sapientia.

Quia vero ea quæ de sapientia divina dicuntur, ad generationem verbi adduximus, consequens est ostendere, quod per divinam sapientiam, ex cuius persona præmissa verba proponuntur, verbum Dei intelligi possit. Et ut à rebus humanis ad divinorum cognitionem perveniamus, considerare oportet, quod sapientia in homine dicitur habitus quidam quomens nostra perficitur in cognitione altissimorum; & hujusmodi sunt divina. Cum vero secundum sapientie habitum in intellectu nostro aliqua formatur conceptio de divinis, ipsa conceptio intellectus, quæ est interius verbum, sapientie nomen accipere solet, secundum illum modum loquendi quo actus, & species nominibus habitum à quibus procedunt, nominantur: quod enim juste fit, interdum justitia dicitur; & quod fit fortiter, fortitudo; & generaliter quod virtuose fit, virtus dicitur & per hunc modum quod sapienter excogitatur, dicitur sapientia alicujus. In Deo autem sapientia quidem oportet dici ex eo quod se ipsum cognoscit. Sed quia non cognoscit se per aliquam speciem nisi per essentiam, quinimmo & ipsum ejus intelligere est ejus essentia; sapientia Dei habitus esse non potest, sed est ipsa Dei essentia. Manifestum est autem ex dictis quod Dei filius est verbum, & conceptio Dei intelligentis se ipsum. Sequitur igitur quod ipsum Dei verbum tamquam sapienter mente divina conceptum, proprie concepta seu genita sapientia dicatur: unde Apostolus Christum Dei sapientiam nominat I. ad Cor. 1. Ipsum autem sapientie verbum mente conceptum, est quædam manifestatio sapientie intelligentis, sicut & in nobis omnes habitus per actus manifestantur. Quia ergo divina sapientia lux dicitur, prout in puro actu cognitionis consistit; lucis autem manifestatio, splendor ipsius est ab ea procedens: convenienter & verbum divinæ sapientie splendor lucis nominatur, secundum illud Apostoli de filio dicentis Hebr. 1. 3. *Cum sit splendor gloriæ*: unde & filius manifestatio-

nem patris sibi adscribit, Joan. xviii. 6. dicens: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus.* Sed tamen licet filius, qui est Dei verbum, proprie sapientia concepta dicatur, nomen tamen sapientie absolute dictum, oportet esse commune patri, & filio; cum sapientia quæ per verbum resplendet, sit patris essentia ut dictum est, essentia vero patris sit sibi, & filio communis.

CAPUT XIII.

Quod non est nisi unus filius in divinis.

Quia vero Deus intelligendo se ipsum, omnia alia intelligit, ut in primo ostensum est; se ipsum autem uno & simplici intuitu intelligit, quum suum intelligere sit suum esse: necesse est verbum Dei esse unicum tantum. Quum autem in divinis nihil aliud sit filii generatio quam verbi conceptio, sequitur quod una sola sit generatio in divinis, & unicus filius solus à patre genitus. Unde Joannis 1. 14. dicitur: *Vidimus eum quasi unigenitum à patre*: & iterum: *Unigenitus, qui est in sinu patris, ipse nobis enarravit.*

Videtur tamen ex præmissis sequi quod & verbi divini sit aliud verbum, & filii sit alius filius. Ostensum est enim, quod verbum Dei sit Deus verus, Oportet igitur omnia quæ Deo conveniunt, verbo Dei convenire. Deus autem ex necessitate se ipsum intelligit: & verbum igitur Dei se ipsum intelligit. Si igitur ex hoc quod Deus se ipsum intelligit, verbum ab eo genitum in Deo ponitur, consequi videtur quod etiam & verbo inquantum se ipsum intelligit, aliud verbum attribuatur; & sic verbi erit verbum, & filii filius. Et illud verbum, si Deus est, iterum se ipsum intelligit, & habebit aliud verbum, & sic in infinitum generatio divina procedet.

Hujus autem solutio ex præmissis haberi potest. Cum enim ostensum sit quod verbum Dei sit Deus, ostensum tamen est quod non est alius Deus à Deo cujus est verbum, sed unus omnino, hoc solo ab eo distinctum, quod ab eo est ut verbum procedens. Sicut autem verbum non est alius Deus, ita nec est alius intellectus, & per consequens nec aliud intelligere, unde nec aliud verbum. Nec tamen sequitur quod sit verbum sui ipsius, secundum quod verbum se ipsum intelligit: nam in hoc solo verbum à dicente distinguitur, ut dictum est, quod est ab ipso. Omnia ergo alia communiter attribuenda sunt Deo dicenti, qui est pater, & verbo, quod est filius, propter hoc quod etiam verbum est Deus; sed hoc solum ut ab eo sit verbum, adscribendum est proprie patri, & hoc quod est esse à Deo dicente, attribuendum est proprie filio.

Ex quo etiam patet quod filius non est impotens, etsi generare filium non possit, quum tamen pater generet filium: nam eadem potentia est patris & filii, sicut & eadem Divinitas. Et cum generatio in divinis sit intelligibilis verbi conceptio, secundum scilicet quod Deus intelligit se ipsum, oportet quod potentia ad generandum in Deo sit sicut potentia ad intelligendum se ipsum. Et quum intelligere se ipsum in Deo sit unum, & simplex, oportet & potentiam intelligendi se ipsum, quæ non est aliud quam suus actus, esse unam tantum. Ex eadem ergo potentia est & quod verbum concipiatur, & quod dicens verbum concipiat: unde ex eadem potentia est quod pater generet, & quod filius generetur. Nullam ergo potentiam habet pater quam non habeat filius; sed pater habet ad generare generativam potentiam, filius autem ad generari, quæ sola relatione differre, ex dictis patet.

Sed quia Apostolus filium Dei dicit verbum habere, ex quo sequi videtur quod filii sit filius, & verbi verbum; considerandum est, qualiter verba Apostoli hoc dicentis sint intelligenda. Dicit enim Heb. 1. 2. *Diebus istis locutus est nobis in filio: & postea: Qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae ejus portans omnia verbo virtutis suae &c.* Hujusmodi autem intellectum sumere oportet ex his quae jam dicta sunt. Dicitur enim, quod conceptio sapientiae, quae est verbum, sapientiae sibi vindicat nomen. Ulterius autem procedentibus apparet quod etiam exterior effectus ex conceptione sapientiae proveniens, sapientia dici potest, per modum quo effectus nomen causae sibi assumit: dicitur enim sapientia alicujus esse non solum id quod sapienter excogitat, sed etiam id quod sapienter facit. Ex quo contingit ut etiam explicatio divinae sapientiae per opus in rebus creatis, Dei sapientia dicatur, secundum illud Eccli. 1. 9. *Ipsa creavit illam, scilicet sapientiam, in Spiritu Sancto: & postea dicit: & effudit illam super omnia opera sua.* Sic igitur & id quod ex verbo efficitur, verbi nomen accepit: nam & in nobis expressio interioris verbi per vocem, dicitur verbum, quasi sit verbum verbi, quia est interioris verbi ostensivum. Sic igitur non solum divini intellectus conceptio dicitur verbum, quod est filius, sed etiam explicatio divini conceptus per opera exteriora verbum verbi nominatur. Et sic oportet intelligi quod filius portet omnia verbo virtutis suae, sicut & id quod in Psalm. cxlviii. 8. legitur: *Ignis, granda, nix, glacies, spiritus procellarum, quae faciunt verbum ejus:* quia scilicet per virtutes creaturarum explicatur divinae conceptionis effectus in rebus.

Cum vero Deus intelligendo se ipsum, omnia alia intelligat, ut dictum est; oportet quod verbum in Deo conceptum, ex eo quod se ipsum intelligit, sit etiam verbum unum & idem omnium rerum. Non tamen eodem modo est verbum Dei, & aliarum rerum. Nam Dei quidem verbum est sicut ab eo procedens, aliarum autem rerum non sicut ex eis procedens; non enim Deus a rebus scientiam sumit, sed magis per suam scientiam res in esse producit, ut supra ostensum est. Oportet igitur quod verbum Dei omnium quae facta sunt, ratio perfecta existat. Qualiter autem singulorum propria ratio esse possit, ex his quae in primo Libro tractata sunt, manifestum est, ubi ostensum est quod Deus omnium propriam cognitionem habet. Quicumque autem facit, aliquid per intellectum, operatur per rationem rerum factarum quam apud se habet: domus enim quae est in materia, fit ab aedificatore per domus rationem quam habet in mente. Ostensum est autem supra, quod Deus res in esse producit non naturali necessitate, sed quasi per intellectum, & voluntatem agens. Fecit igitur Deus omnia per verbum suum, quod est ratio rerum factarum ab ipso. Hinc est quod dicitur a Joanne cap. 1. 3. *Omnia per ipsum facta sunt:* cui consonat quod Moyses mundi originem describens, Genes. 1. in singulis operibus tali utitur modo loquendi: *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux: Dixit Deus, fiat firmamentum:* & sic de aliis: quae omnia Psalmista comprehendit, dicens Psalm. cxlviii. 5. *Dixit, & facta sunt.* Dicere enim est verbum producere. Sic ergo intelligendum est quod *Deus dixit, & facta sunt,* quia verbum produxit, per quod res in esse produxit sicut per earum rationem perfectam. Sed quia idem est causa conservationis rerum, & productionis ipsarum, sicut omnia per verbum facta sunt, ita per Dei verbum conservantur in esse: unde Psalmista dicit Psalm. xxxi. 6. *Verbo Domini caeli firmati sunt:* & Apostolus dicit ad

Hebraeos 1. de filio, quod portat omnia verbo virtutis suae: quod quidem qualiter accipi oporteat, jam dictum est.

Sciendum tamen, quod verbum Dei in hoc differt a ratione quae est in mente artificis: quia verbum Dei, Deus subsistens est, ratio autem artificiali in mente artificis non est res subsistens, sed solum intelligibilis forma. Formae autem non subsistenti non competit proprie ut agat: agere enim, rei perfectae, & subsistentis est; sed est ejus ut ea agatur, est enim forma principium actionis quo agens agit. Ratio igitur domus in mente artificis non agit domum, sed artifex per eam domum facit; verbum autem Dei, quod est ratio rerum factarum a Deo, quum sit subsistens, agit, non solum per ipsum aliquid agit: & ideo Dei Sapientia loquitur Proverb. viii. 30. *Cum eo eram cuncta componens:* & Joannis v. 17. *Dominus dicit: Pater meus operatur, & ego operor.*

Considerandum est etiam, quod res facta per intellectum, praexistit in ratione intellectus ante etiam quam sit in se ipsa: prius enim domus est in ratione artificis quam perducatur in actum. Verbum autem Dei est ratio omnium quae a Deo sunt facta, ut ostensum est. Oportet igitur quod omnia quae sunt facta a Deo praexistit in verbo Dei, antequam sint etiam in propria natura. Quod autem est in aliquo, est in eo per modum ejus in quo est, & non per proprium modum: domus enim in mente artificis intelligibiliter, & immaterialiter existit. Res igitur intelligenda sunt in verbo Dei praexistisse secundum modum verbi ipsius. Est autem modus verbi ipsius, quod sit unum, simplex, immateriale, & non solum vivens, sed etiam vita, quum sit suum esse. Oportet igitur quod res factae a Deo praexistit in verbo Dei ab aeterno immaterialiter, & absque omni compositione, & quod nihil aliud in eo sint quam ipsum verbum, quod est vita: propter quod dicitur Joannis 1. 3. *Quod factum est, in ipso vita erat,* id est in verbo. Sicut autem operans per intellectum, & per rationem, quam apud se habet, res in esse producit; ita etiam qui alium docet, per rationem quam apud se habet, scientiam causat in illo; cum scientia discipuli sit deducta a scientia docentis, sicut imago quaedam ipsius. Deus autem non solum est causa per intellectum suum omnium quae naturaliter subsistunt; sed etiam omnis intellectualis cognitio ab intellectu divino derivatur, sicut ex superioribus Lib. III. cap. lxxvi. patet. Oportet igitur quod per verbum Dei, quod est ratio intellectus divini, causetur omnis intellectualis cognitio: propter quod dicitur Joan. 1. 4. *Vita erat lux hominum,* quia scilicet ipsum verbum, quod vita est, in quo omnia vita sunt, manifestat ut lux quaedam mentibus hominum veritatem. Nec est ex defectu verbi quod non omnes homines ad veritatis cognitionem perveniunt, sed aliqui tenebrosi existunt. Provenit autem hoc ex defectu hominum qui ad verbum non convertuntur, nec eum plene capere possunt; unde adhuc in hominibus tenebrae remanent vel majores, vel minores, secundum quod magis, & minus convertuntur ad verbum, & capiunt ipsum: unde Joannes, ut omnem defectum a manifestativa verbi virtute excludat, quum dixisset, quod vita est lux hominum, subjungit, quod *in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt:* non enim tenebrae sunt ex hoc quod verbum non luceat, sed ex hoc quod aliqui lucem verbi non capiunt; sicut luce corporei Solis per orbem diffusa, tenebrae non sunt nisi ei qui oculos clausos, vel debiles habet.

Hae igitur sunt quae de generatione divina, & de vir-

virtute unigeniti filii Dei ex sacris Scripturis edocti, utcumque concipere possumus.

CAPUT XIV.

Solutio ad rationes supra inductas contra generationem divinam.

Quia vero veritas omnem falsitatem excludit, & dubietatem dissolvit, in promptu jam fit ea dissolvere quae circa generationem divinam difficultatem afferre videbantur.

Jam enim ex dictis patet quod in Deo generationem intelligibilem ponimus, non autem talem qualis est in materialibus rebus, quarum generatio mutatio quaedam est, corruptioni opposita: quia neque verbum in intellectu nostro cum aliqua mutatione concipitur, nec habet oppositam corruptionem: cui quidem conceptioni similem esse filii Dei generationem jam patet ex dictis. Similiter etiam verbum quod in mente nostra concipitur, non exit de potentia in actum, nisi quantum intellectus noster procedit de potentia in actum; nec tamen verbum oritur ex intellectu nostro, nisi prout existit in actu: simul autem cum in actu existit, est in eo verbum conceptum. Intellectus autem divinus numquam est in potentia, sed solum in actu, ut supra ostensum est. Generatio igitur verbi ipsius non est secundum exitum de potentia in actum, sed sicut oritur ex actu actus, ut splendor ex luce, & ratio intellecta ex intellectu in actu. Unde etiam apparet quod generatio non prohibet Dei filium esse verum Deum, aut ipsum esse aeternum; quin magis necesse est ipsum esse coaeternum Deo, cujus est verbum, quia intellectus in actu numquam est sine verbo.

Et quia filii Dei generatio non est materialis, sed intelligibilis, stulte jam dubitatur, si pater totam naturam dedit, aut partem. Manifestum est enim quod si Deus se intelligit, oportet quod tota plenitudo ipsius contineatur in verbo. Nec tamen substantia filio data desinit esse in patre, quia nec etiam apud nos desinit esse propria natura in re quae intelligitur; ex hoc quod verbum nostri intellectus ex ipsa re intellecta habet ut intelligibiliter eandem naturam numero contineat.

Ex hoc autem quod divina generatio non est materialis, manifestum est quod non oportet in filio Dei esse aliud recipiens, & aliud naturam receptam. Hoc enim in materialibus generationibus accidere necesse est, in quantum materia generati recipit formam generantis. In generatione autem intelligibili non sic est: non enim sic verbum ab intellectu exoritur quod pars ejus praetelligatur ut recipiens, & pars ejus ab intellectu effluat; sed totaliter verbum ab intellectu originem habet, sicut & in nobis totaliter unum verbum ex alio oritur, ut conclusio ex principiis. Ubi autem totaliter aliquid ex alio oritur, non est assignare recipiens, & receptum; sed totum quod exoritur, ab eo est a quo oritur.

Similiter etiam patet quod non excluditur divinae generationis unitas ex hoc quod in Deo plurium subsistentium distinctio esse non possit. Essentia enim divina etsi subsistens sit, non tamen potest separari a relatione quam oportet in Deo intelligi ex hoc quod verbum conceptum divinae mentis est ab ipso Deo dicente: nam & verbum est divina essentia, ut ostensum est; & Deus dicens, a quo est verbum, est etiam divina essentia, non alia & alia, sed eadem numero. Hujusmodi autem relationes non sunt accidentia in Deo, sed res subsistentes. Deo enim nihil accidere

potest, ut supra probatum est. Sunt igitur plures res subsistentes, si relationes considerentur; est autem una res subsistens, si consideretur essentia. Et propter hoc dicimus unum Deum esse, quia est una essentia subsistens; & plures personas, propter distinctionem subsistentium relationum: personarum enim distinctio etiam in rebus humanis non attenditur secundum essentiam speciei, sed secundum ea quae sunt naturae speciei adjuncta: in omnibus enim personis hominum est una speciei natura, sunt tamen plures personae, propter hoc quod distinguuntur homines in his quae sunt adjuncta naturae. Non ergo in divinis dicenda est una persona propter unitatem essentiae subsistentis, sed plures propter relationes.

Ex hoc autem patet quod id quod est quasi individuationis principium, non sequitur esse in alio: nam neque essentia divina est in alio Deo, neque paternitas est in filio. Quamvis autem duae personae, patris scilicet, & filii, non distinguantur essentia, sed relatione; non tamen relatio est aliud quam essentia secundum rem, cum relatio in Deo accidens esse non possit. Nec hoc impossibile reputabitur, si quis diligenter consideret ea quae in primo determinata sunt, ubi ostensum est, quod in Deo sunt omnium-entium perfectiones, non secundum compositionem aliquam, sed secundum simplicis essentiae unitatem. Nam diversae perfectiones quas res creata per multas obtinet formas, Deo competant secundum unam & simplicem ejus, essentiam: homo enim quod est animal, per aliam formam vivit, & per aliam est sapiens, & per aliam est justus; quae omnia Deo per essentiam suam conveniunt. Sicut igitur sapientia, & justitia in homine quidem sunt accidentia, in Deo autem sunt idem quod divina essentia; sic aliqua relatio, puta paternitatis, & filiationis, etsi in hominibus sit accidens, in Deo est divina essentia. Non autem ideo dicitur, quod divina sapientia sit ejus essentia, cum in nobis sapientia super essentiam addat, quasi divina sapientia a nostra sapientia deficiat; sed quia ejus essentia nostram essentiam excedit, ita quod id ad quod essentia nostra non sufficit, scilicet scire, & justum esse, Deus secundum suam essentiam habet perfecte. Oportet igitur quod quidquid nobis convenit secundum essentiam, & sapientiam distinctim, simul Deo secundum essentiam suam attribuitur. Et similis ratio in aliis est observanda. Cum igitur divina essentia sit ipsa paternitatis, vel filiationis relatio, oportet quod quidquid est paternitatis proprium, Deo conveniat, licet paternitas sit in ipsa essentia. Est autem hoc proprium paternitatis ut a filiatione distinguatur: dicitur enim pater ad filium quasi ad alium; & haec est ratio patris ut sit filii pater. Licet ergo Deus pater sit divina essentia, & similiter Deus filius; ex hoc tamen quod est pater, distinguitur a filio, licet sit unum ex hoc quod uterque est divina essentia.

Ex hoc etiam patet quod relatio in divinis non est absque absoluto, aliter tamen comparatur ad absolutum in Deo quam in rebus creatis. Nam in rebus creatis comparatur relatio ad absolutum sicut accidens ad subjectum; non autem in Deo sic, sed per modum identitatis, sicut est de aliis quae de Deo dicuntur. Idem autem subjectum non potest oppositas relationes in se habere, ut sit idem homo pater, & filius secundum idem; sed essentia divina propter omnimodam ejus perfectionem idem est & sapientiae, & justitiae, & aliis hujusmodi quae apud nos in diversis generibus continentur. Et sic nihil prohibet unam essentiam esse idem & paternitatis, & filiationis, & patrem, & filium unum Deum esse, licet pater non sit filius;